

Брензович К. С.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Глодан М. П.

*магістр факультету міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Brenzovych K. S.

*Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of International Economic Relations
Uzhhorod National University*

Hlodan M. P.

*Master of Faculty of International Economic Relations
Uzhhorod National University*

АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ МОЛОДІ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF MIGRATION FLOWS OF UKRAINIAN YOUTH

Анотація. Трудова міграція населення є сьогодні одним з основних чинників, що визначає розвиток міжнародної економіки. Причому це явище має як позитивні, так і негативні наслідки. Серед негативних наслідків трудової міграції фахівці виділяють погіршення стану ринку праці та демографічні втрати населення. Адже відомо, що найбільш кваліфікована та репродуктивно активна частина населення – молодь – найчастіше виїжджає на заробітки за межі України.

Ключові слова: міграція, трудова міграція, молодь, міграція молоді, соціальні наслідки.

Вступ та постановка проблеми. Зайнятість, безробіття і міграція населення – найважливіші показники використання трудового потенціалу у видах економічної діяльності країн та їх регіонів. Трансформаційні процеси в економіці зумовили активізацію територіальних переміщень населення, тобто міграційних процесів, які стали окремим і специфічним фактором формування національного та регіональних ринків праці. Міграційні процеси населення впливають на розвиток трудового потенціалу, оскільки суб'єктами міграції є переважно люди з високою працездатністю.

Глобалізаційні процеси сучасності, розширюючи відкритість національних економік, зумовлюють особливості використання всіх ресурсів, стимулюють розвиток факторів виробництва та їх оптимальний перерозподіл між країнами. Формування глобальних ринків товарів і послуг дає змогу побачити розрив між рівнем виробництва і добробуту громадян країн з різним рівнем економічного розвитку. Інвестиції спрямовуються підприємцями в ті країни, де вони приносять найбільший прибуток, а трудові ресурси (працівники) самі переміщуються в країни з кращими умовами праці й життя.

В Україні зовнішня трудова міграція сформувалася в умовах високого рівня безробіття, обмеженої можливості офіційного працевлаштування, вимушеної неповної зайнятості, а також низького рівня оплати праці та, як наслідок, бідності працюючого за наймом населення. Тому в країні спостерігається тенденція щодо розширення міграції задля задоволення потреб у працевлаштуванні та покращення власного добробуту. Отже, дослідження проблем зовнішньої трудової міграції в Україні за умов глобалізації світового господарства є актуальним і практично значущим.

Особливо актуальним є дослідження еміграції молоді, тобто населення у віці від 14 до 35 років, адже сьогодні за кордоном працює велика кількість молодих українців, які залишають Україну в пошуках робочих місць, а також власних життєвих перспектив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міграційні процеси розглядаються в працях Е.М. Лібанової, С.В. Башкірова, О.А. Малиновської, Н.А. Богоєва, Н.С. Власенко, Н.В. Григоровича, Е.П. Плетнєва, Д.В. Колесова, Д. Масей та багатьох інших вчених [3, с. 184].

Результати дослідження. Міжнародна міграція висвітлює всі проблеми глобалізації, а саме збільшення диференціації країн за соціально-економічним розвитком, зростання конкуренції на національних ринках праці, посилення тиску на іммігрантів з боку роботодавців. Потоки міграції з кожним роком зростають і охоплюють майже всі країни. Розвитку такої міграції сприяють також висока швидкість поширення інформації, сучасні засоби зв'язку між організаціями та людьми з різних країн, швидкий розвиток пасажирських сполучень і засобів комунікації.

Міграція молоді не є відірваною від міграційних процесів загалом. Чинником зростання трудової міграції серед молоді є складна економічна ситуація в країні. Але водночас трудова міграція з України відбувається не перший рік. Якщо проаналізувати, то міграція з України вже має двадцятирічний історичний досвід. У 90-х роках, коли відкрились кордони, наші люди почали їздити за кордон спочатку як «човники», а далі вони побачили можливості працевлаштування, що давало їм достойний заробіток. Зараз виросло уже покоління дітей, батьки яких були заробітчанами. І, відповідно, багато хто з них зараз теж мігрував до батьків. Так, тимчасові мігранти перетворились на постійних, живучи цілими сім'ями за кордоном.

Ще один чинник – це знання іноземної мови. Якщо раніше обмеженнями для виїзду за кордон були незнання мови, недостатня інформованість, то сьогодні все змінилось. І молодь уже вільно вивчає іноземні мови та завдяки Інтернету знає про те, де можна отримати стипендію, потрапити у якусь програму для навчання за кордоном.

На міграційні процеси впливають і ті фактори, що наші країни-сусіди, такі як Польща, теж, як і Україна, потерпають від демографічних проблем. Попри всю антимиграційну риторику деяких політичних сил, вони зацікавлені у тому, щоб наша талановита та перспективна, демографічно активна молодь переїжджала у їхні країни.

В Україні надзвичайно швидко зростає кількість українських студентів за кордоном. І, з одного боку, це чудово, бо люди набираються іноземного досвіду, пізнають нові речі. Але, з іншого боку, тут погано те, що більшість цих людей розглядає цю освіту як можливість залишитись за кордоном. Тим більше, що їх до цього заохочують країни їхнього перебування, які зацікавлені в таких емігрантах.

З рис. 1 видно, що найбільше українських студентів навчаються у Польщі, Німеччині, Росії, Канаді та Чехії. Така тенденція пояснюється тим, що ці країни пропонують широкі програми навчання та стажування для молоді.

Варто додати, що молодь залишатиметься в Україні за однієї умови: якщо будуть зміни на краще. Зараз ми цього не бачимо, а тому молоді люди виїжджатимуть і в подальшому. Цьому є таке пояснення: немає якісних робочих місць. Проте це не означає безробіття, бо робота в Україні є. А якісне робоче місце – це коли є хороша оплата праці, можливість кар'єрного росту та розвитку.

Нині праця в Україні знецінена. І знецінена насамперед кваліфікована праця. Тобто робота, для якої потрібна освіта, – це лікарі, вчителі, науковці. Молода людина в Україні здобуває освіту, витрачає для цього свій час та зусилля, а потім не може знайти якісне робоче місце. Ми маємо таку неефективну економічну модель, і змін на краще поки у нас не передбачається. А тому соціальні умови для молоді є неприйнятними: заробітна плата є невеликою, перспективи пенсійного забезпечення мінімальні. І наша молодь, дивлячись на те, як живуть люди у цій країні і яке їх чекає майбутнє, не хоче цього сприймати. Наступна причина, чому молодь їде, полягає в якості української освіти. Якщо економіка не потребує висококваліфікованих працівників, то, відповідно, знижується якість освіти. Сама ж освітня система уражена корупцією: немає академічної культури, у нас процвітає купівля-продаж дипломів, курсових, дипломних робіт. Всі ці явища позначаються на бажанні молоді отримувати таку освіту.

На рис. 2 зображено відсоткове співвідношення жінок та чоловіків, які навчаються у закордонних вишах.

Масова міграція української молоді за кордон може бути як позитивним, так і негативним явищем. Позитивним це може бути лише у тому разі, якщо молодь виїжджає за кордон, отримує там хорошу європейську освіту, досвід життя та досвід роботи, а потім повертається в Україну. Отже, ці люди привозять у нашу країну справді потрібний європейський досвід та освіту, що працює на

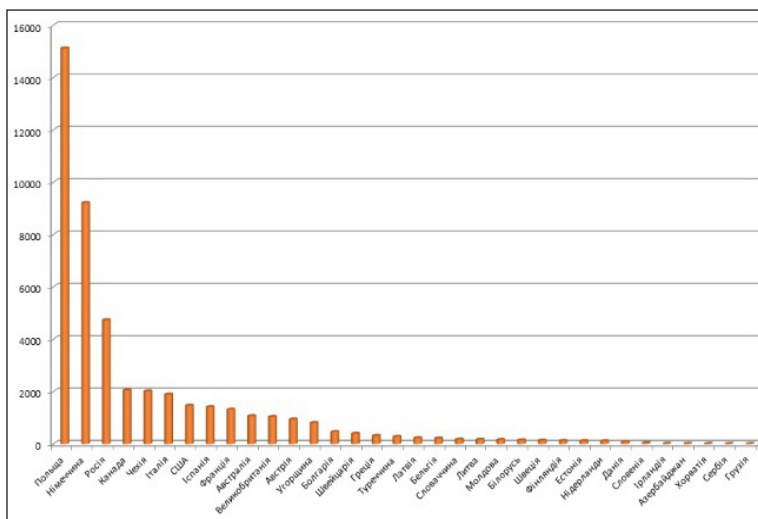

Рис. 1. Країни, куди їде на навчання українська молодь, станом на 1 січня 2017 року [4]

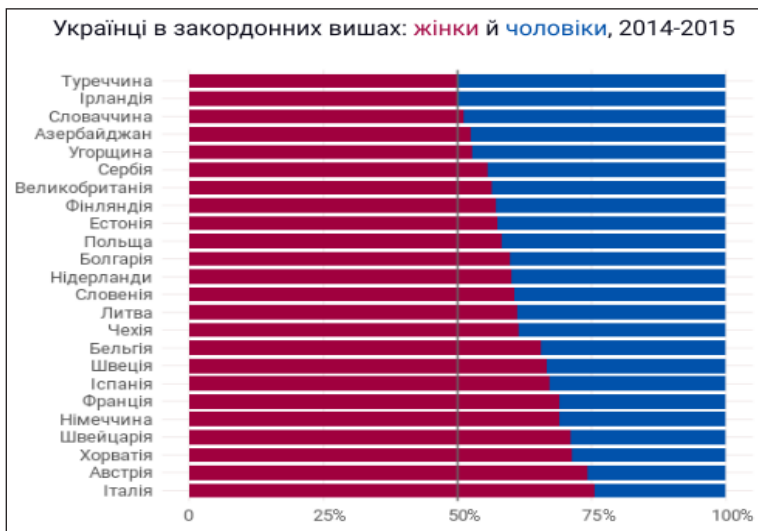

Рис. 2. Українці в закордонних вишах: жінки й чоловіки станом на 1 січня 2016 року [4]

користь нашої держави. Негативні наслідки настають тоді, коли наша молодь не повертається з-за кордону. Тобто наші люди отримують освіту за кордоном, а потім будь-яким способом намагаються влаштуватися там на роботу та залишаються жити. Отже, відбувається вимивання освіченої, мобільної та активної молоді. Тобто з країни їдуть справді прогресивні люди, які в майбутньому розраховують лише на себе. Вимивання таких людей ні до чого хорошого не приведе.

Уже зараз в Україні спостерігається структурний кадровий голод. Тобто у нас уже є регіони, де важко знайти працівників. Переважно бракує представників робочих спеціальностей, а саме робітників, електриків, слюсарів, механіків.

Що стосується кваліфікованої робочої сили, то зараз немає точних досліджень щодо того, люди яких спеціальностей виїжджають за кордон. Водночас іноземні держави обліковують українців, які мають призначення на роботу за кордоном, а це фахівці з галузі ІТ, лікарі. Справді, серед представників молоді зараз виїжджає більше інтелектуалів. І це велика втрата, бо ці люди є фаховими та володіють іноземними мовами. І через ці офіційні дані іноземних держав може скластись враження, що наша трудова міграція

переважно має інтелектуальний характер. Але насправді це не так: зараз, як і раніше з України за кордон виїжджають молоді люди для виконання некваліфікованих робіт.

Згідно з дослідженнями компанії “Research&Branding Group” все більше українців хочуть покинути країну. Зокрема, в січні 2017 року 34% населення були готові назавжди покинути Україну, тоді як 55% українців сказали, що не хотіли б кудись їхати [5].

Порівняно з червнем 2016 року міграційні настрої збільшилися на 6%. Це помітно і по реакціях у соціальних мережах на записи про еміграцію. Того, скільки громадян України залишили країну за 25 років, оцінити неможливо, але за даними Євростату можна побачити, що в 2016 році півмільйона українців отримали посвідку на проживання в ЄС, 75,2% – з метою працевлаштування.

Останнє дослідження “Research&Branding Group” показало, що найбільш сильними є емігрантські настрої серед молоді: 55% українців до 30 років готові покинути країну. Серед тридцятирічних готові емігрувати 47%, серед сорокарічних – 38%, а серед п’ятдесятирічних – 28%.

На рис. 3 зображено основні причини міграції серед молоді.

З рис. 3 бачимо, що 72% респондентів зазначили, що не бачать хорошого майбутнього для себе і своєї сім’ї в Україні, 44% визначили основною причиною те, що в Україні мало платять, 41% – немає можливості повноцінно реалізуватися як професіонал, 34% – існує нестабільна політична ситуація, 33% заявили, що за кордоном можна нормально заробляти, навіть маючи неprestижну роботу.

Те, що молоді люди їдуть з країни, – це дуже негативне явище з точки зору економіки. Адже у нас, з одного боку, молодь гине на війні, а з іншого боку, тікає з країни. Причому майже половина цих людей не збирається повертатися. Як це впливає на економіку? По-перше, коли зменшується чисельність населення у країні, тоді не росте економіка. У світі немає таких країн, де падає чисельність населення, а економіка ВВП росте. Велика міграція саме серед молоді означає падіння економіки. Адже не розвиваються виробництво, технології, не з’являються нові робочі місця. У світі молодь створює інновації, нові підходи. Економіки сильні тоді, коли вони можуть пропонувати щось нове у послугах, товарах. А підприємництвом та інноваціями переважно займається

молодь. По-друге, якщо з країни виїжджає молодь, така країна стає непривабливою для потенційного інвестора. По-третє, якщо виїжджає молодь, зменшуються населення, народжуваність. Тобто нація старіє. А вже зараз в Україні 12,2 млн. пенсіонерів, з них приблизно 9,5 млн. отримують пенсію за віком. Тоді як в Україні лише 10 млн. працюючих, які постійно сплачують єдиний соціальний внесок, тобто пенсіонерів приблизно на 2,2 млн. більше, ніж працюючих.

У тому, що молодь їде за кордон, винна насамперед повна відсутність соціальної політики. У нашій країні соціальна сфера антигуманна. І це стосується усіх верств населення, відбувається своєрідний геноцид нації. У нас взагалі немає жодних соціальних програм, які б стимулювали молодих людей жити, народжувати та працювати в Україні. Єдиною такою ефективною програмою була матеріальна підтримка при народженні дитини, яку ввели ще за часів Віктора Ющенка. Але нинішня влада вирішила економити на молоді та звести цю програму до якогось копійчаного варіанта. Замість того, щоб розвивати, усе заморозили та знищили. А тому за умов відсутності соціальної підтримки, добре оплачуваної роботи молодь і надалі виїжджатиме за кордон. А це вкрай негативно для України. Адже ми потрапляємо у цикл національної деградації та зменшення населення.

Слід змінити соціально-економічну політику держави, а саме викоренити корупцію, змінити нинішню економічну модель з деіндустріальною на інноваційну, встановити гідну оплату праці. Ось ці три речі, які необхідно зробити. Бо ніякі субсидії, матеріальні допомоги чи навіть безкоштовне житло не стримають молодь в Україні.

Оплата кваліфікованої роботи має становити принаймні 3–5 прожиткових мінімумів. Але це має бути реальний прожитковий мінімум, а не той, який станом на травень 2017 року становить 1 624 грн. Реальний прожитковий мінімум в Україні є вдвічі, а то і втричі вищим за нинішній офіційний. Тоді це стимулюватиме людину працювати та розвиватись у своїй рідній країні.

Втрата людських ресурсів – це величезна проблема для такої країни, як Україна. Адже, окрім міграційних процесів, ми зараз переживаємо і жахливий демографічний спад. І тут держава перша зацікавлена в тому, щоб повернути працездатних мігрантів та створити їм вдома усі необхідні умови. Має бути стратегія економічного та соціального розвитку країни. А такий примітивний підхід, що будуть робочі місця, буде зарплатня і ніхто нікуди не поїде, уже не працює. Адже різниця в зарплаті між Україною та Німеччиною настільки велика, що українці все одно намагатимуться мігрувати.

На прикладі багатьох країн світу можна зробити висновок, що повернення на Батьківщину і зменшення міграції відбувається не тоді, коли є робочі місця та гідна зарплата, а набагато раніше. Люди додому повертатимуться тоді, коли бачитимуть у своїй країні перспективи розвитку. Коли є усвідомлення того, що саме вдома молоді люди мають якісь можливості. Наприклад, у Китаї раніше спостерігалася величезна міграція за кордон. Навіть зараз рівень життя у цій країні є значно нижчим, ніж, наприклад, в США. Але саме в Китаї спостерігається повернення з еміграції насамперед кваліфікованих працівників, бізнесменів, які бачать у цій країні можливість для реалізації. Там менша конкуренція, кращі умови для ведення бізнесу. Зрештою, патріо-

Рис. 3. Основні причини міграції серед молоді (дані опитування серед молоді, проведеного міжнародним кадровим порталом “HeadHunter” у січні 2017 року) [5]

тизм, можливість прислужитися власній державі – це не останній з аргументів за повернення додому. І от коли в Україні з'явиться перспектива ведення бізнесу, розвитку потенціалу, то насамперед інтелектуальна молодь почне повертатися з-за кордону.

Висновки. Відплив молоді спричиняє негативні демографічні наслідки, зокрема руйнацію сімейних пар через несприятливу для народження й виховання дітей специфіку «мігрантського» способу життя. Охоплена значною трудовою міграцією кількість укладених шлюбів населення порівняно з 1990 роком скоротилася в 1,3 рази [2, с. 177]. Водночас абсолютна кількість збільшилася майже у півтора рази. Ще більш складною сімейною проблемою є виховання дітей мігрантів, залишених в Україні, особливо у випадках тривалої відсутності обох батьків. Як наслідок, Україна стикається з новим видом соціального сирітства, необхідністю брати під опіку частину дітей мігрантів.

Особливими рисами міграції молоді є відсутність досвіду життя, низька професійна кваліфікація (або відсутність такої), низька правова обізнаність і компетенція, необдуманість, соціальна вразливість. Отже, це та категорія населення, яка потребує додаткової соціальної допомоги та підтримки шляхом застосування особливих організаційно-правових засобів для їх працевлаштування. Розвиток вітчизняного трудового законодавства вказує на тенденцію до впровадження нових шляхів сприяння працевлаштуванню молоді та підвищенню конкурентоспроможності молодих працівників на ринку праці. Однак ці організаційно-правові заходи потребують певного розвитку для найповнішої реалізації їх цільової спрямованості. Внесення до вітчизняного законодавства змін та доповнень, запропонованих у нашій публікації, допоможе подолати низку проблем, пов'язаних із працевлаштуванням молоді у сучасних соціально-економічних умовах.

Список використаних джерел:

1. Краузе О. Зовнішня трудова міграція населення України / О. Краузе // Галицький економічний вісник. – 2014. – № 2 (27). – С. 26–34 – (світова економіка й міжнародні економічні відносини).
2. Майданік І.П. Українська молодь на ринках праці зарубіжних держав / І.П. Майданік. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. – 206 с.
3. Якубова А.С. Система принципів реалізації права молоді на працю / А.С. Якубова // Актуальні проблеми права: теорія і практика : збірник наукових праць. – № 25. – Луганськ : вид-во Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2012. – С. 630–637.
4. Молоді українці прощаються з Батьківщиною. Назавжди? – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vgolos.com.ua/articles/molodi_ukraintsi_proshchayutsya_z_batkivshchynoyu_nazavzhdy_264688.html.
5. Перспективні українці дедалі частіше виїжджають за кордон : статистика. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://svitua.com.ua/news/201701/2236-perspektyvni-ukrayinci-dedali-chastishe-vyvizhdzhayut>.

Анотація. Трудовая миграция населения является сегодня одним из основных факторов, определяющих развитие мировой экономики. Причем это явление имеет как положительные, так и отрицательные последствия. Среди отрицательных последствий трудовой миграции специалисты выделяют ухудшение состояния рынка труда и демографические потери населения. Ведь известно, что наиболее квалифицированная и репродуктивно активная часть населения – молодежь – чаще выезжает на заработки за пределы Украины.

Ключевые слова: миграция, трудовая миграция, молодежь, миграция молодежи, социальные последствия.

Summary. Labour migration of population is today one of basic factors, determining development of world economy. Thus this phenomenon has both positive and subzero consequences. Among the negative consequences of labour migration specialists select worsening of market of labour condition and demographic losses of population. It is in fact known that the most skilled and genial active part of population is young people – more frequent drives out on earnings outside Ukraine.

Key words: migration, labour migration, young people, migration of young people, social consequences.